

Neoliberal kapitalist politikaların yol açtığı Yaşamın Krizi'nin iki önemli bileşeni; iktisadi ve iklim krizi dünyanın gözü önünde her geçen gün daha da büyüyerek devam ediyor. Kapitalist toplumsal yaşantının temel belirleyicisi olan "her şeye rağmen kârın ve rantın en üst düzeye çıkartılması" hedefi, milyarlarca insanın hayatı, açlığı, yoksulluğu, hastalığı ve mutsuzluğuna rağmen, varlığını koruyor. Çünkü kapitalizm hedefine ancak, "ucuz" sabit olmayan ve sabit sermayenin varlığıyla ulaşabiliyor. Başka bir ifadeyle, kârın ve rantın en üst düzeye çıkartılabilmesi için emek gücü sömürsü ile doğanın tahribatı ve yağması ve bunlar için sınır tanımazlık temel bir zorunluluk. İşte bu durum, hem kapitalizmi hem de sahiplerini ve savunucularını seçeksiz bir biçimde "insan ve doğa karşıtı" yapıyor. Çoğu zaman sermaye birikim sürecinin aşırı şişmesiyle, bir başka ifadeyle, kapitalizmin iç işleyişi nedeniyle, (periyodik olarak) gerçekleşen yapısal krizi de kapitalizmin bir başka özelliğinin, "akıl dışılığı"nın önemli kanıtlarından birini oluşturuyor.

Örneğin, hava kirliliğinin çok büyük bir bölümü doğrudan ya da dolaylı olarak insan faaliyetleri sonucunda oluşuyor. Bu özelliği nedeniyle de engellenebilir bir sorun. Ancak, sanayi devrimiyle birlikte büyük bir ivme kazandığını ve 1990'lardan sonra ise bu ivmenin neredeyse sıçrayarak arttığını biliyoruz. Öyle ki hava kirliliği önlenbilse her yıl 400 binden fazla insanın ölümünü engelleyebilmek mümkün olacak. Akciğer kanseri, kalp krizi, inme, tip-2 diyabet ve solunum yolu hastalıklarının sıklığı azalacak, her yıl 7 milyon insanın erken ölümü engellenebilecek. Buna karşın, sorun büyüyerek devam ediyor. DSÖ, 2023 yılında 134 ülkeden 127'sinde insanların yıl boyunca kirli hava so-lumak zorunda bırakıldığını açıkladı. Türkiye'de de faal 213 adet ölçüm istasyonu verilerine göre, hava kirliliğinin yıl boyunca, DSÖ sınır değerinin 4 katının üzerinde olduğu tespit edildi. Yalnızca bu örnek bile kapitalizmin "akıl dışılığı" ile "insana-doğaya karşıtlığı" ortaya koymak açısından çarpıcıdır.

Oysa, kapitalizmin "akıl dışılığı" ile "insana-doğaya karşıtlığı" Engels ve Marks tarafından yıllarca öncesinde görünür hale getirilmişti. Buna karşın, günümüzde iklim krizi, emek krizi, biyoçeşitlilik başta olmak üzere, doğanın krizi birbirinden bağımsız sonuçlanmış gibi ayrı ayrı ele alınmaya devam ediliyor. Bu hatayı yapmamak için olsa gerek, bir grup da kriz yalnızca birkaç başlıkta eş zamanlı olarak yaşanıyor gibi "çoklu kriz" tanımlaması yapıyor. Oysa, 21. yüzyılın ilk dekatıyla birlikte, kriz, eş zamanlı olarak hayatın bütün alanlarında yaşanıyor. O nedenle, dünyanın bugünkü halini "Yaşamın Krizi-Crisis of Life" olarak tanımlamak daha doğru olacaktır.

İnsan sağlığı, hem iklim krizinden hem doğa krizinden hem de emek krizinden doğrudan etkileniyor, zarar görüyor. Dünya genelinde birbirinden ayrılmaz bu krizlerin birliğinden oluşan Yaşamın Krizi'nin sağlık üzerinde de büyük etkileri oluyor. Çünkü, sosyal ve ekonomik sistemler başta olmak üzere, tüm sistemlerin krizinin bir sonucu olarak toprak, barınma, yiyecek ve su azalıyor, yoksulluk daha da artarak yeni kitlesel göçlere ve çatışmalara yol açıyor. Bu bağlamda, iklim krizi daha da derinleştikçe sıcaklıklar daha da yükselecek, aşırı meteorolojik olaylar ve hava kirliliği daha da artacak. Bilinen bulaşıcı hastalıklar daha da yayılırken, yeni bulaşıcı hastalıklarla hatta COVID-19'da olduğu gibi pandemi düzeyinde salgınlarla karşılaşacağız. Her ne kadar tüm bunlar yalnızca iklim krizinin neden olduğu olumsuzluklar zinciri olarak tanımlanıyor olsa da bütün bu sıraladıklarımız, Yaşamın Krizi olarak, insanın yalnızca sağlığını değil, diğer canlılarla birlikte varlığını da etkileyen/belirleyen bir tehdit olarak neoliberal patriarkal kapitalist politikaların 1990'lı yılların başından itibaren küresel olarak uygulanması sonucu ortaya çıktı. Kontrolsüz bir biçimde de devam ediyor. Kapitalist sistemin sahibi sınıfların ve taraftarlarının müdahale etmemedeki ısrarı sonucu daha büyük sorunları da beraberinde getirecek. Göz göre göre, pisi pisine (engellenebilir olmasına rağmen) ölümlerin ve hastalıkların daha da artmasına neden olacak.

Bu durum, sağlıklı bir toplum için mücadele edenlerin, Yaşamın Krizi ile mücadelenin de güçlü savunucuları olmalarını gerektiriyor. Günümüzde, dünya genelinde yaşamak zorunda bırakıldıklarımızın nedenelliğini sorguladığımızda da sorunun-Yaşamın Krizi'nin çözümünün, başka bir ifadeyle, neden olan temel kaynağının ortadan kaldırılabilmesinin kapitalizm ile örgütlü toplumsal mücadele dışında başka bir yolunun olmadığını da göz ardı edemeyiz.

Dünya birbirine bağlı genel bir sistemden oluşuyor. Kuraklık, orman yangınları, seller ve dünya genelinde artan sıcaklıkların etkileri bitkileri yaşayamaz hale getiriyor. Bu durum, toprak erozyonuna yol açarak karbon depolamasını engelliyor ki bu da küresel ısınmanın daha da artması anlamına geliyor. Bununla birlikte, doğanın olağanüstü bir yenilenme gücü olduğunu da biliyoruz. Örneğin, ormansızlaştırılan alanlar, doğal yenilenme yoluyla kendi kendine yeniden ormana dönüşebiliyor. Ayrıca, herhangi bir alt sistemi eski haline getirmenin diğerlerine yardımcı olabileceği de biliniyor. Örneğin toprak tazelemek, sera gazlarının atmosferden büyük ölçekte uzaklaştırılmasına yardımcı olabilir. Ancak bazen bir alt sisteme fayda sağlayabilecek faaliyetlerin diğer(ler)ine zarar da verebileceği gözden uzak tutulmamalıdır. Örneğin, biyoçeşitliliği dikkate almadan ormanlara tek tür ağaç dikmek karbonu ortadan kaldıracaktır. Bu durumda havadan gelen dioksit, sağlıklı ekosistemler için temel olan, biyolojik çeşitliliğe zarar verebilir.

Dünya Bankası (DB) tarafından "sağlık krizi" olarak tanımlanan durumun "çaresi" olarak tüm dünyaya önerilen "sağlık projesi"nin içeriği Türkiye'de dönemin Sağlık Bakanlığı tarafından 23-24 Mart 1992 tarihlerinde Ankara'da düzenlenen "1. Ulusal Sağlık Kongresi"nde öncelikle sağlık alanındaki katılımcılarla paylaşıldı. DB'nin finansman, hizmet sunumu ve örgütlenme başlıklarında gruplanabilecek bu önerileri Kongre'den bir süre sonra "kanun tasarı taslakları" olarak bir yandan yasama sürecine sokulurken diğer yandan kamuoyu ile de paylaşıldı. O yıllarda "Birinci Basamak Sağlık Hizmetleri

ve Aile Hekimliği Kanun Tasarı Taslağı" olarak hazırlanan düzenleme, AKP Hükümeti tarafından Sağlıkta Dönüşüm Programı (SDP)'nin "üç saç ayağından" bir tanesi olarak "5258 sayılı Aile Hekimliği Kanunu" adıyla 9 Aralık 2004 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanarak uygulanmaya başlandı.

TTB, 90'lı yılların başından SDP'nin gündeme geldiği yıllara kadar ve sonrasında da söz konusu düzenlemenin kapitalizmin neoliberal sağlık politikalarının bir parçası olmasının yanı sıra, hem bu birimlerde görev yapacak hekimler dahil tüm sağlık emekçilerine hem de hizmetin yönetimi ve sunumu üzerinden halkın sağlığına yönelik ne gibi sorunlar ve hak kayıpları yaratacağı öngörüsünü yazılı ve sözlü olarak düzenli bir biçimde paylaştı. Öngörülen sorunlar, 2010 yılından itibaren yaşanmaya başlandı ve zaman zaman da bütünlüklü bir yaklaşımla raporlaştırılabildi.

Ancak, bir süredir bu alan ve yaşanan can yakıcı sorunlar parça parça ele alınır oldu. Pandemi döneminde bölge tabanlı örgütlenme olmadığı için ilgili birimler tarafından COVID-19 filyasyonu yapılamazken, Sağlık Bakanlığı "bizim personelimiz değilsiniz" gerekçesiyle bu birimlerde görev yapan hiçbir sağlıkçıya kişisel koruyucu ulaştırmadı. Modelin finansman boyutunu gerekçe göstererek "kendiniz satın alın" diyebildi. Bina koşulları salgınlar için uygun olmayan bu birimlerde görev yapan sağlık emekçilerinin ve muayeneye gelen kişilerin COVID-19'a yakalanma riski artmaması için yapılması zorunlu hale gelen düzenlemeler nedeniyle hizmet sunumunda aksaklıklar yaşandı.

Aile Hekimliği Modeli, Şubat 2023 depremleriyle birlikte, bu sefer birimlerin yer aldığı binaların çok büyük bölümünün hem depreme dayanıklı hem de hizmet sunumuna uygun olmadığı gerekçesi ile "standart ve kamusal" binalar sağlanması talebiyle gündeme geldi. Günümüzde de hükümetin "ekonomik krizin çözümüne" yönelik olarak aldığı mali tedbirlerle gündemde. Kamu adına sağlık hizmeti sunan bu birimler, SDP kapsamında birer "ticari işletme" kabul edildiğinden, yapılan "fahiş vergi düzenlemesi" ile gündeme geldi. COVID-19 pandemisinin başlangıcından bu-

güne kadar, aile hekimliği modeli ve uygulamasının farklı bölümleri "yaşanan akut sorunlar" nedeniyle üç özel gündemle ele alınmış oldu. Günümüzdeki egemen ekonomik politikaların yanında, bu parçalılık hali de maalesef sorunun bütünlüklü olarak görünür olmasını ve temelden çözümü için yapılması gerekenleri düşünmemizi öteliyor. Oysa, bu birimde görev yapan tüm sağlık meslek gruplarının örgütleri "buldukları alana ve yaşadıkları sorunlara öncelik verip" sistemin diğer birimleri ve oralarda görev yapan sağlık meslek grupları ve toplumsal alanın örgütleriyle birlikte sağlık sistemini bir bütün olarak ele alıp ortak mücadeleyi örgütleyebilmeliyiz. En azından deneyebilmeliyiz...

Mart 2024'ün son günü mahalli idareler genel seçimi gerçekleştirildi. Büyükşehir, il, ilçe ve belde belediye başkanları, belediye meclis üyeleri ve il genel meclis üyeleri ile muhtarlar ve üyeler seçildi. AKP, Kasım 2002 genel seçimlerinden itibaren ilk defa birinci parti olamadı. Haziran 2015 genel ve 2019 mahalli idareler genel seçimi sonrasında ülke genelinde üçüncü defa oy kaybına uğradı. Bu durum, yıllardır seçim kaybetmeyen AKP karşısında muhalefet seçminde ortaya çıkan "öğrenilmiş çaresizlik" halinin ortadan kalkabileceğinin de işaretlerini vermeye başladı bile. Ancak, neredeyse son 10 yılda iki kutuplu, iki partili hale getirilen seçmen bu seçimde de oy verdiği partiyi kendi kutbu içinde değiştirdi. Ya da sandığa gitmedi. Kutuplar arasında 2019 ve/veya 2023 seçim sonuçlarına göre maalesef belirgin bir farklılık ortaya çıkmadı. Henüz kesinleşmemiş seçim sonuçlarına göre, ana muhalefet partisi CHP ise yıllar sonra ülke genelinde oy oranını yaklaşık %37,8'e çıkarabildi. Ve 14 büyükşehir, 21 il, 377 ilçe ve 61 belde olmak üzere 433 kentin belediye başkanlığını kazandı. İktidar partisi AKP ise oyların yaklaşık %35,5'ini almasına rağmen, 549 belediye başkanlığı kazandı. Bununla birlikte, seçime hazırlık sürecinde, görev yerleri kâğıt üzerinde değiştirilen MSB personeli eliyle seçime "hukuki olan" müdahalelerde bulunuldu. 2023 seçimlerinde Halkların Eşitlik ve Demokrasi Partisi (DEM Parti)'nin birinci ve ikinci sırada olduğu bazı il ve ilçelere bu seçim sonuçları dikate alınarak AKP ve MHP'ye seçim kazandıracak sayılarda MSB perso-

neli, seçim yerleri değişikliği yapılarak buralara kaydırıldı. İkamet adresleri değişen ancak evleri, çalışma yerleri değişmemiş olan bu seçmen grubu seçimden bir ya da iki gün önce o illere ve ilçelere toplu olarak götürüldü. Oy verme işleminden sonra da çalıştıkları, yaşadıkları yerlere yine topluca geri döndüler. Buna rağmen, AKP-MHP iktidarı bu il ve ilçelerin çoğunda kazanamadı. DEM Parti 2019 seçimlerinde kazandığı 65 belediye başkanlığını 82'ye çıkardı. Ancak, iktidar açıktan müdahale etmesine karşın, istediği sonucu alamadığı bu illerden bir tanesi olan Van'da yeni bir hukuk cinayeti ve seçmen iradesi katliamı gerçekleştirdi. İl Seçim Kurulu, YSK tarafından adaylığı ilan edilip, seçimlere katılan ve büyükşehir belediye başkanı seçilen DEM Partili adayın adaylığının hukuka uygun olmadığı iddiasıyla mazbatasını vermedi. İl Seçim Kurulu, başkanlık mazbatasını DEM Parti adayının aldığı oyun ancak yarısını alabilen AKP'li adaya verdi. Bu tutum karşısında hızla örgütlenen kent halkı sokaklara çıkarak protesto gösterilerine başladı. Sokak eylemleri çevre illere de hızla yayıldı. DEM Parti'nin örgütlü müdahalesinin yanı sıra, CHP başta olmak üzere, demokrat, sol, sosyalist muhalefet ve partilerin sözlü ve yazılı desteğinin ötesine geçen birebir eylemlere katılımlarının etkisiyle de geri adım atıldı. DEM Parti'nin YSK'ye yaptığı itiraz kabul edildi. Hukuk ve adalet toplumun istisnasız bütün üyeleri için gerekli. Demokrasinin en temel özelliklerinden bir tanesi olan "seçmen iradesi"ne yönelik hukuksuzluk ise toplum yaşamına yapılabilecek en riskli müdahalelerin ilk sıralarında yer alıyor. Bununla birlikte, muhalefet iktidara karşı, olayları kategorize etmeden, ortak tutum alabilmeye ve dayanışmaya bundan sonra da devam edebilirse, Mayıs 2023 seçimleri sonrasında topluma egemen olan umutsuzluk halinin kısa sürede ülke genelinde dalga dalga ortadan kalkabileceğini gözlemledik ve "değiştirebilmek" için yeniden umut edebilir olduk.

Bu sayımızda dosya editörlüğünü Osman Öztürk ve Cegergun Polat arkadaşımızla birlikte yaptığımız "Cumhuriyet Dönemi Sağlık Politikaları" başlıklı dosyanın ikinci bölümünü paylaşıyoruz. Toplumsal eşitlik ve adaletin egemen olduğu demokratik bir ülkeyi hep birlikte yaratabilmek dileğiyle ...